

■ УДК 7.031.2(477=19)

К. О. Данник, аспірант, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО ВІРМЕН В УКРАЇНСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ: ПЕРСОНАЛІЇ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ

Здійснено огляд публікацій, у яких досліджене вірменське образотворче мистецтво в контексті культури України. Окреслено основні етапи становлення вірменського образотворчого мистецтва на українських землях. Виділено основні напрями образотворчого мистецтва вірмен України. Названо провідних діячів вірменського образотворчого мистецтва ХХ — початку ХХІ ст., проаналізовано їх внесок у культурний доробок України. Простежено розвиток двосторонніх міжетнічних зв'язків в образотворчому мистецтві. З'ясовано, що українські художники виявляють творчу зацікавленість вірменськими сакральними спорудами і святинями. Обґрунтовано необхідність подальших досліджень діяльності вірменської діаспори в культурному житті незалежної України.

Ключові слова: образотворче мистецтво, культурне середовище, вірмени, Україна, художники, сучасне мистецтво.

Е. А. Данник, аспірант, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО АРМЯН В УКРАИНСКОМ КУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ: ПЕРСОНАЛИИ И ВЗАИМОСВЯЗИ

Осуществлен обзор публикаций, в которых исследовано армянское изобразительное искусство в контексте культуры Украины. Определены основные этапы становления армянского изобразительного искусства на украинских землях. Выделены основные направления изобразительного искусства армян Украины. Названы ведущие деятели армянского изобразительного искусства ХХ — начала ХХІ в. и проанализирован их взнос в культурное наследие Украины. Прослежено развитие двусторонних межэтнических связей в изобразительном искусстве. Установлено, что украинские художники проявляют творческий интерес к армянским сакральным сооружениям и святыням. Обоснована необходимость дальнейших исследований деятельности армянской диаспори в культурной жизни независимой Украины.

Ключевые слова: изобразительное искусство, культурная среда, армяне, Украина, художники, современное искусство.

К. О. Dannyk, postgraduate student, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

ARMENIAN FINE ARTS IN THE UKRAINIAN CULTURAL SPACE: PERSONALITIES AND INTERRELATIONSHIPS

This paper presents a review of contributions, in which Armenian fine arts are studied in the context of the culture of Ukraine. The main stages of shaping the

Armenian fine arts within the territory of Ukraine are determined. The author highlights the main fine arts movements of Armenians of Ukraine. The author identifies the leading figures of the Armenian fine arts of the 20th and early 21st centuries and analyzes their contributions to the cultural heritage of Ukraine. The development of bilateral interethnic relations in the fine arts is traced. It is found that Ukrainian artists show creative interest in Armenian sacred places and holy shrines. The author demonstrates the need for further studies of the activities of the Armenian Diaspora in the cultural life of independent Ukraine.

Keywords: *fine arts, cultural environment, Armenians, Ukraine, artists, contemporary art.*

Постановка проблеми. Українсько-вірменська мистецька взаємодія є підґрунтям утворення системи, яка є складовою загального світового культурного середовища. Наявні дослідження й бібліографічна база з питань українсько-вірменських відносин присвячені багатьом галузям знань, серед яких превалює історична, правова, економічна, громадська та культурно-побутова тематика. Попри значну кількість праць з історії розселення вірмен в Україні, не проаналізована їх культурна спадщина на цій території. Актуальність дослідження українсько-вірменських відносин у галузі образотворчого мистецтва полягає в універсальній потребі будь-якого народу знати своїх митців і майстрів, заохочувати їх до творчості та примножувати вітчизняне культурне надбання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вірменське образотворче мистецтво в Україні представлено як окрема галузь культури в праці І. Гаюк «Ілюстрована енциклопедія вірменської культури в Україні» (2012). Однак зазначена розвідка висвітлює культурну спадщину вірмен на українських теренах до ХХ ст. включно. Саме тому доцільно висвітлити стан творчості вірменських митців на межі ХХ–ХХІ ст. Культурні зв'язки Вірменії з Київською Руссю окреслив Я. Дашкевич (2012). Решта досліджень зосереджена на окремих видах образотворчого мистецтва в певних регіонах: малярство в Львові відображене в працях В. Александровича (1996), кримську вірменську мініатюру висвітлила Е. Корохмазян (2008), сучасних харківських художників дослідив С. Кочарян (2014) тощо. У праці М. Чепіжко (2013) знаходимо кілька статей про окремих видатних вірменських особистостей, серед яких є інформація про відомих художників. Отже, джерельна база дослідження — публікації переважно в періодичних виданнях, інтернет-ресурсах та польові спостереження й інтерв'ювання.

Мета статті — з'ясувати роль вірменських майстрів та українських художників вірменської тематики в образотворчому мистецтві України наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. Грунтуючись на дослідженні вірменської культури в Україні, що здійснене І. Гаюк, виявлено необхідність висвітлення сучасного стану образотворчого доробку діаспори.

Вклад основного матеріалу дослідження. Українсько-вірменські культурні зв'язки, що мають більше ніж тисячолітню історію, нині врегульовані й на законодавчому рівні обох держав. Зокрема культурної тема-

тики стосуються деякі міждержавні документи, серед яких «Програма співробітництва між Міністерствами культури України та Вірменії на 2008–2012 роки (передбачає проведення Днів культури Вірменії в Україні (2011 р.) і, відповідно, України у Вірменії (2012 р), тижнів кіно, гастролів театральних колективів, інших заходів тощо) (Культурно-гуманитарное сотрудничество между Украиной и Арменией).

Започаткувала українсько-вірменські відносини в образотворчому мистецтві ще Анна Порфірородна, дружина князя Володимира Великого. Царівна, вірменка за походженням. Прибувши на Русь після вінчання, вона привезла безліч зразків візантійського та вірменського мистецтва (царський одяг, книги з численними мініатюрами, церковне начиння, ювелірні вироби тощо). Також разом з Анною на Русь приїхали зодчі й художники, котрим належить технологія та авторство ікон та фресок багатьох храмів (Никитенко, 2012, с. 154). Не можна стверджувати, що це була перша міжкультурна взаємодія вірмен з Руссю, однак завдяки своїй масштабній значимості вона може знаменувати початковий етап вірменсько-українських мистецьких стосунків. Цей висновок підтверджує Я. Дашкевич, котрий зазначає: вірменське архітектурне будівництво прийшло на Південну Русь і органічно долучене до єдиного цілого, яке нині називається візантійською архітектурою (Дашкевич, 2012, с. 1016). Тобто можна вважати, що вірменське мистецтво мало певний вплив на образотворчу культуру українських земель.

На окрему увагу в дослідженні українсько-вірменських міжкультурних зв'язків заслуговує книжкова мініатюра, яка до XVI ст. являла собою образотворче мистецтво вірмен України. Я. Дашкевич дотримує тієї самої думки про мистецтво книги, що й про архітектуру, – уніфікації вірменських орієнтальних елементів з візантійським мистецтвом (2012, с. 1017). Досліджуючи кримську вірменську мініатюру, Е. Корохмазян простежує подібність мініатюрних робіт вірменського майстра Аветиса з деякими візантійськими пам'ятками. Також учена вказує на найвидатніших майстрів кримської вірменської мініатюри XIII–XV ст., серед них: Кіракос, Григорій Сукіасанц, Крістосатур, Аветік, Тадеус Авраменц, в образотворчому мистецтві котрих помітний вплив грецького та кілікійського стилю (Корохмазян, 2008, с. 11–15). З XIV ст. простежується італійський вплив на вірменську книжкову мініатюру. На думку вчених, у Кафі існував не лише великий осередок вірменської рукописної книги, а й сформувалася нова школа вірменського малярства та книжкової мініатюри, вплив яких простежується на українських теренах (особливо в Галичині та на Поділлі) (Гаюк, 2012, с. 329). Ще одним важливим напрямом образотворчого мистецтва, у якому працювали вірменські майстри на українських теренах, є іконопис. Найвиразніші зразки вірменського іконографічного мистецтва – це Ікона Кам'янець-Подільської Вірменської Богородиці (XVI ст.), Богородиця Язлівецька (XVI–XV ст.) та станіславська чудотворна ікона Пресвятої Богородиці – «Мати Божя Ласкава Опікунка польських вірмен».

Від XVI–XVII ст. учені фіксують згадки про вірменських малярів Львова, а отже, і розквіт малярського мистецтва. Перша згадка про вірменського маляра Павла Богуша датована 1570 р. Вагомість професійної майстерності Богуша в тогочасному суспільстві обґрунтовується тим, що він виконав немало важливих і нетипових для пересічного маляра робіт, серед яких: десять гербів до траурної декорації в річницю смерті Стефана Баторія, позолочення рам до портрета Сигізмунда III Вази та кам'яна скульптура лева як подарунок місту (Александрович, 1996, с. 540). Наприкінці XVIII – на поч. XIX ст. вірменське мистецтво на теренах України характеризується академічним впливом. Найвизначніші вірменські художники цієї доби – О. Августинович, Т. Аксентович, Я. Мальчевський, Антоні Стефанович та ін. Найвидатніший вірменський художник з Криму – І. Айвазовський (Ованес Айвазян), брат історика й архієпископа Вірменської Апостольської церкви Г. Айвазовського. У творчості мариніста є немало картин на українську тематику, серед яких «Чумаки в степу вночі» (1855 р.), «Очерети на Дніпрі поблизу Олешки» (1857 р.), «Український пейзаж з чумаками при місяці» (1869 р.), «Млин на березі річки» (1880 р.), «Під час жнив» (1891 р.), «Весілля на Україні» (1891 р.) тощо. Видатний художник плекав щирі почуття до України, виражаючи їх у своїй творчості.

Зважаючи на специфіку теми та стан її розробленості, автор вважає за доцільне зосередити дослідницьку увагу на періоді XX – поч. XXI ст., охарактеризувати стан вірменсько-українських художніх зв'язків в умовах становлення незалежної України. Переважна більшість митців розпочала свою діяльність ще за радянської доби. Саме тому вважаємо за доцільне вказувати роки народження цих художників для окреслення чіткіших меж їхньої творчості. Розпочати характеристику міжкультурного діалогу митців образотворчого мистецтва радянського часу необхідно з режисера світового рівня, котрий зняв кращий фільм про Україну, С. Параджанова. Оминаючи тему кінематографа, якій планується присвятити окрему статтю, важливо звернути особливу увагу на колажі митця. Складні умови творчої праці кінорежисера в умовах тоталітарного режиму спричинили певні періоди вимушеного простою, упродовж яких він створював колажі, називаючи їх «спресованими фільмами». На жаль, за відсутності музею Параджанова в Україні значна кількість колажів режисера зберігається в приватних колекціях його друзів і знайомих. За словами І. Драча, якщо зібрати всі колажі Параджанова, що перебувають в Україні, можна відкрити музей з багатшою колекцією його робіт, ніж у Вірменії.

Учень славетного М. Сар'яна В. Гегамян (1925 р. н.) упродовж 21 року був деканом і засновником художньо-графічного факультету Одеського педагогічного інституту імені К. Д. Ушинського. У ці роки художник відвідував Академію мистецтв у Ленінграді, привозив звідти до Одеси навчальні матеріали, посібники та іншу літературу, гпсові зліпки тощо. Також В. Гегамян запрошував до співпраці кращих митців свого жанру: А. Русина та В. Єфименка. Після виходу на пенсію художник невпинно писав картини, які заповів Вірменії (Гегамян Валерий Арутюнович). Митець писав картини

на різну тематику, однак у його творчості переважали сцени трагічних подій геноциду вірмен в османській Туреччині. Пензель В. Гегамяна торкнувся й українських пейзажів, зокрема закарпатських мотивів. Майстерність у галузі архітектури та скульптури нині демонструє син В. Гегамяна — О. Гегамян. Л. Маркосян (1947 р. н.) — учасник міських, усеукраїнських і зарубіжних виставок, автор живописних картин в авангардному стилі. Роботи митця сповнені символізму й образності, ілюзорними уявленнями та фантазією. Заслужений художник України Г. Хачатрян (1950 р. н.) є членом спілки художників України, почесним громадянином м. Дніпродзержинськ (сучасне м. Кам'янське), лауреатом загальнонаціональної програми «Людина року» (1995 р.), учасником міжнародних симпозіумів. До найзначніших праць майстра належать пам'ятники Т. Шевченкові, жінці-матері, загиблим героям Карнаухівського плацдарму, Жертвам голодомору тощо (Аветисян, Багдасарян, Снопко, 2013, с. 146). Згідно з рейтингом асоціації галерей України, Б. Єгіазарян (1956 р. н.) у 1998 р. увійшов до двадцяти кращих художників країни. Міжнародний біографічний центр Кембриджа долучив митця до довідника «2000 видатних художників та дизайнерів ХХ ст.». Творчість Б. Єгіазаряна представлена олійним живописом, акварельними роботами, фресками, колажами, фресковим живописом, скульптурою та кольоровим склом (Чепіжко, 2013, с. 67).

Своєрідний міжкультурний діалог в образотворчому мистецтві репрезентують роботи українського художника О. Тістола (1960 р. н.). Серія картин «Арагат», датована 2002–2006 рр., уособлює шанобливе ставлення митця до видатного вірменського природного символу, який нині геополітично відділений від території Республіки Вірменія. Простежуючи мотиви діалогу культур в образотворчому мистецтві, можна назвати ще двох відомих українських художників: О. Базилевича та Ю. Хіміча. Художник-графік та живописець, О. Базилевич був активним членом Parajanov-ARTу та АОКС-Україна (Вірменське товариство культурних зв'язків), майстерно оформлював рекламу та виставкові колекції пересувної фото-артвиставки. Видатний український художник, професор Ю. Хіміч (1928 р. н.) приділяв у своїй творчості значну увагу вірменським сакральним пам'яткам. Збереглася колекція із 30 робіт майстра під загальною назвою «Сакральні пам'ятки Вірменії». Друзі Ю. Хіміча згадують, що художник часто відвідував Вірменію й високо в горах експериментував як із кольором, так і з особливостями зображення архітектури вірменських сакральних споруд. Майстер присвятив кілька робіт пейзажам Львова, зобразивши й вулицю Вірменську, яку вважають однією з прикрас міста. Ще одним яскравим прикладом українсько-вірменської дружби, що відбилась в образотворчому мистецтві, є творчість Г. Атаян (1959 р. н.), доньки видатної української художниці Т. Яблонської та А. Атаяна. Твори майстрині зберігаються в художніх музеях Києва, Запоріжжя, Хмельницького, музеї «Дракон» на о. Тайвань. Деякі з них є власністю Градобанку й Національного банку України, дирекцій художніх виставок Міністерства культури України та спілок художників України й Росії. Львівська художниця А. Атаян (1967 р. н.) працює в

техніці живопису по шовку й гарячого батика, створюючи роботи, сповнені мрійливістю, казковості. Починаючи від 2002 р., майстриня брала участь у 21 виставці, значна частка яких є персональними. Картини майстрині перебувають у приватних колекціях в Україні та за її межами. У 1994 р. відбулася персональна виставка в приміщенні Київського музею російського мистецтва (Гаяне Атаян).

Яскравим зразком поєднання української душі з вірменським корінням є роботи майстрині петриківського розпису М. Саркісян (1977 р. н.). Художниця працює в різноманітних напрямках, надаючи перевагу петриківському розписові в інтер'єрі, на папері, склі, тканині. Серед улюблених сюжетів — чарівні птахи та квіти, оберегова символіка — «Берегиня». Новаторські підходи художниці в серії робіт «Натюрморти в петриківському розписі» (2013) та «Вірменські Хачкари в петриківському розписі», над якими майстриня працює з 2014 р. і донині (*Сучасні майстри петриківського розпису*). Еклектичне поєднання символіки вірменського хачкара (з вірм. — «кам'яний хрест») з петриківським стилем розпису поверхні — оригінальне поєднання найкращих зразків мистецтва обох культур.

У творчості молодого художниці І. Туманян (1990 р. н., м. Херсон), котра має українсько-вірменське походження, відображена краса вірменських пейзажів, інтер'єру та екстер'єру давніх храмів, а також представлені портрети, сповнені трагічності і мрійливості. Майстриня займається громадською діяльністю, бере участь у виставках, є членом Усесвітньої вірменської церковної молодіжної організації. Гармонійність українського тризуба ілюструє картини вірменського художника з Волині А. Манукяна (1964 р. н.) «Герб України як символ свободи і нації». Митець планує зобразити герб у старовинній грузинській техніці мінанкарі. Якщо реальна картина — це 70х50 см, то мідна пластинка, вкрита шаром срібла, завбільшки з долоню (Шепель, 2015).

Своєрідним українсько-вірменським культурним феноменом в образотворчому мистецтві є родина Левханян-Карась. Є. Левханян (1907 р. н.) — член Асоціації художників революції (1929 р.), співзасновник Львівського відділу спілки художників України, учасник обласних та всеукраїнських мистецьких виставок від 1945 р. Персональні виставки митця відбулися в Єревані (1961 р.) та Львові (посмертна, 1965 р.) Є. Левханян писав картини на історичну тематику, створював пейзажі Кавказу, Києва та Львова, а також натюрморти й портрети в стилі реалізм (Чергусова, 2016). Донька художника М. Левханян (1938 р.н.) створює вітражі, мозаїки, рельєфи, розписи, медалі тощо. У творчому доробку М. Левханян органічною є гуцульська, історична та природна тематика.

Творчу активність батьків продовжує і примножує Є. Карась (по матері Левханян, 1964 р. н.) — галерист, колекціонер витворів мистецтва, засновник галереї «Карась Gallery», громадський діяч, президент Асоціації діячів сучасного мистецтва України, а також член громадської ради при Комітеті з питань культури та духовності Верховної Ради України. Діяч активно організовує всеукраїнські проекти у своїй галереї, Мистецькому Арсеналі тощо.

Основною метою цих проєктів є збереження й поцінування української мистецької спадщини, а також заохочення українців до творчої діяльності.

До творчих вірменських родин у сфері образотворчого мистецтва належать ще дві – Бароянці та Савадови. М. Бароянц (1925 р. н.) – учасник республіканських та всесоюзних виставок. Працював у галузі станкового живопису, реалістичній манері. Творчий доробок митця містить кілька робіт на українську тематику, серед яких: «Шевченко Т. Г.» (1961), «Карпатські нафтовики» (1987) тощо (Блюміна, 2016). Син М. Бароянца С. Бароянц (1957 р. н.) – працює в галузі живопису й монументального мистецтва. А. Савадов (1962 р. н.) є однією з основних постатей сучасного українського концептуалізму. Батько митця М. Савадов також займався образотворчим мистецтвом, працював у сфері графіки. А. Савадов провів понад 15 персональних виставок по всьому світу (Франція, США, Україна, Росія) (Savadov). У 2007 р. митець нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня. Найвідоміше полотно майстра «Печаль Клеопатри», створене разом з Г. Сенченком, вважають етапним у новому періоді в українському мистецтві. Твори митця зберігаються в Донецькому художньому та Уманському краєзнавчому музеях.

Новаторською, з точки зору презентації й наукового опису мистецьких талантів вірмен України, є виставка, що відбулася в квітні-травні 2012 р. в м. Дніпро. «Сім нот весни» – це виставка живопису, графіки та скульптури вірменських художників України. Означена мистецька акція дозволила виявити сучасних вірменських митців, котрі ще не встигли закарбувати своє ім'я в наукових, мистецьких та культурологічних осередках. У виставці взяли участь 18 вірменських художників з десяти областей України, а саме: В. Айрапетян (1966 р. н., м. Дніпро), А. Казарян (1990 р. н., м. Черкаси), Д. Гогчян (1986 р. н., м. Дніпро), Л. Саркісян (1990 р. н., м. Київ), М. Гаврилюк (1987 р. н., м. Вінниця), М. Смбалян (1984 р. н., м. Запоріжжя), Р. Тумасова (1990 р. н., м. Севастополь), А. Хачатурян (1990 р. н., м. Миколаїв), М. Азатян (1989 р. н., м. Дніпро), Гаяне Арушанян (1989 р. н., м. Запоріжжя) та ін. («Семь нот весны»).

Висновки. Здійснене дослідження не лише висвітлює нові імена представників творчої інтелігенції вірменської діаспори в Україні, а й окреслює важливий напрям наукової діяльності, що полягає в описі, мистецтвознавчому та культурологічному аналізі плідної активності національних меншин, які проживають на території України. Отже, сучасний етап розвитку культурного простору України потребує подальших наукових студій у сфері вивчення як образотворчого мистецтва, так і музики, скульптури, архітектури, просвітницької та громадської діяльності.

Список посилань

Александрович, В. С. (1996). Малярі вірменського походження у Львові перед серединою XVII століття. *Mapra Mundi*, Збірник наукових праць. Нью-Йорк.

- Savadov, A. *Biography*. Retrieved from <http://savadov.com/projects/projects/bio.htm>
- Блюміна, І. (2016). Бароянц Михайло Сергійович. *Енциклопедія сучасної України*. Взято з http://esu.com.ua/search_articles.php?id=40605
- Аветисян, А. Р., Багдасарян, П. П., Снопко, Т. Д. (2013). *Вірмени Дніпропетровщини: від витоків до сучасності: (документальні нариси)*. Дніпро: АРТ-ПРЕС.
- Чепіжко, М. (Упор.). (2013). *Вірмени України*. Київ: Сигла.
- Гаук, І. (2012). *Ілюстрована енциклопедія вірменської культури в Україні. 3 каталогізованим додатком переліку пам'яток вірменської культури в музеях та заповідниках*. Львів: Афіша.
- Гаяне Атаян. *Продюсерський центр Бойко*. Взято из <http://artboyko.com/artist;GAC;all>
- Гегамян Валерій Арутюнович. Біографія. *Армянская энциклопедия фонда «Хайазг»*. Взято из http://ru.hayazg.info/Гегамян_Валерий_Арутюнович
- Дашкевич, Я. (2012). Київська Русь і Вірменія. Конфесійні та культурні контакти IX — першої половини XIII ст. *Вірмени в Україні: дорогами тисячоліть*, Збірник наукових праць. (с. 1008–1028). Львів: Видавництво Львівського музею історії релігії «Логос».
- Корохмязян, Э. (2008). *Крымская армянская миниатюра*. Симферополь: ООО «Энергия Дельта».
- Кочарян, С. Г. (2014). Представники вірменської громади Харкова в образотворчому мистецтві наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. *Вісник Харківської державної академії культури, Збірник наукових праць*, 42, с. 73–79. Харків: ХДАК.
- Культурно-гуманитарное сотрудничество между Украиной и Арменией. *Посольство Украины в Республике Армения*. Взято из <http://armenia.mfa.gov.ua/ru/ukraine-am/culture>
- Никитенко, Н. (2012). *От Царьграда до Киева. Анна Порфирородная. Мудрый или Окаянный?* Киев: Издательский дом Дмитрия Бурого.
- «Семь нот весны». Виставка живописи, графіки і скульптури армянских художников Украины. *Днепропетровский художественный музей*. Взято из <http://artmuseum.dp.ua/?p=1037>
- Сучасні майстри петриківського розпису. *Наукова бібліотека Київського національного університету культури і мистецтв*. Взято з <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/petrikivskiy-rozpis/suchasni-maystri-petrikivki/#sarkisyan>
- Чергусова, З. (2016). Левханян Євген Аршакович. *Енциклопедія сучасної України*. Взято з http://esu.com.ua/search_articles.php?id=53930
- Шепель, Н. (2015). Арам Манукян у Луцьку створив державний символ України неймовірної енергетики. *Слово Волині*. Взято з <https://slovovolyni.com/ukr/interviews/38907/>

References

- Aleksandrovyich, V. S. (1996). *Armenian origin painters in Lviv before the middle of the 17th century*. Mappa Mundi, Collection of scientific works. New York. [In Ukrainian].
- Arsen Savadov. Biography. Retrieved from <http://savadov.com/projects/projects/bio.htm>. [In English].
- Bliumina, I. (2016). *Baroians Mykhailo Serhiiovych*. Encyclopedia of modern Ukraine. Retrieved from http://esu.com.ua/search_articles.php?id=40605 [In Ukrainian].
- Avetyasian A. R., Bahdasarian P. P., Snopko T. D. (2013). *Armenians of the Dnipropetrovsk region: from the origins to the present: (documentary essays)*. Dnipro: ART-PRES. [In Ukrainian].
- Chepizhko, M. (compiler) (2013). *Armenians of Ukraine*. Kyiv: Syhla. [In Ukrainian].
- Haiuk, I. (2012). *Illustrated encyclopedia of Armenian culture in Ukraine. With cataloged list of the list of Armenian cultural monuments in museums and preserves*. Lviv: Afisha. [In Ukrainian].
- Haiane Ataian. *Boyko Producer Center*. Retrieved from <http://artboyko.com/artist;GAC;all> [In Russian].
- Gegamyan Valeriy Arutyunovich. Biography. *Armenian Encyclopedia of the Hayazg Foundation*. Retrieved from http://ru.hayazg.info/Гегамян_Валерий_Арутюнович. [In Russian].
- Dashkevych, Ya. (2012). Kyivan Rus and Armenia. Confessional and cultural contacts of the 9th — the first half of the 13th century. *Armenians in Ukraine: the roads of millennia, Collection of scientific works. (p. 1008-1028)*. Lviv: Publishing House of Lviv Museum of Religion History “Logos”. [In Ukrainian].
- Korokhmazyan, E. (2008). *Crimean Armenian miniature*. Simferopol: OOO «Energiya Delta». [In Russian].
- Kocharian, S. H. (2014). Representatives of the Armenian community of Kharkiv in the fine arts at the end of 20th — early 21st century. *Bulletin of Kharkiv State Academy of Culture, Collection of scientific works*, 42, p. 73–79. Kharkiv: KhDAK. [In Ukrainian].
- Cultural and humanitarian cooperation between Ukraine and Armenia*. The Embassy of Ukraine in the Republic of Armenia. Retrieved from <http://armenia.mfa.gov.ua/ru/ukraine-am/culture> [In Russian].
- Nikitenko, N. (2012). *From Constantinople to Kiev*. Anna Porfirorodnaya — Wise or Wicked? Kyiv: Dmitry Burago Publishing House. [In Russian].
- “Seven notes of spring”. *Exhibition of paintings, drawings and sculptures of Armenian artists of Ukraine*. Dnipropetrovsk Art Museum. Retrieved from <http://artmuseum.dp.ua/?p=1037>. [In Russian].
- Modern masters of Petrikiv painting. Scientific Library of Kyiv National University of Culture and Arts. Retrieved from <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/petrikivskiy-rozpis/suchasni-maystri-petrikivki/#sarkisyan>. [In Ukrainian].

- Cherhusova, Z. (2016). *Levkhanian Yevhen Arshakovyich*. Encyclopedia of modern Ukraine. Retrieved from http://esu.com.ua/search_articles.php?id=53930. [In Ukrainian].
- Shepel, N. (2015). Aram Manukyan in Lutsk created the state symbol of Ukraine for incredible energy. *Word of Volhynia*. Retrieved from <https://slovovolyni.com/ukr/interviews/38907/>. [In Ukrainian].

UDC 7.031.2(477=19)

K. O. Danyk, postgraduate student, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

katlina17@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5257-8862

ARMENIAN FINE ARTS IN THE UKRAINIAN CULTURAL SPACE: PERSONALITIES AND INTERRELATIONSHIPS

The aim of the article is to highlight the Ukrainian-Armenian relationships in the fine arts of Ukraine.

Research Methodology. This paper presents a review of contributions, in which Armenian fine arts are studied in the context of the culture of Ukraine. Taking into account specific features of research, which cover the latest period in the history of Ukraine, the author found information on the contemporary artists of Ukraine who have Armenian roots via advanced search on the Internet.

Results. In the area of Ukrainian scientific bibliography the Armenian culture is comprehensively covered in a few scholarly works. The main stages of shaping the Armenian fine arts within the territory of Ukraine are determined. The author highlights the main fine arts movements of Armenians of Ukraine. The author identifies the leading figures of the Armenian fine arts of the 20th and early 21st centuries and analyzes their contributions to the cultural heritage of Ukraine. The development of bilateral interethnic relations in the fine arts is traced. Ukrainian cultural space is updated and expanded by new samples of fine arts. It is found that Ukrainian artists show creative interest in Armenian sacred places and holy shrines.

Novelty. The article is a brief description of the historical and cultural stages of Armenian fine arts within the Ukrainian territory. An attempt is made at identifying the personalities and the achievements of the famous and leading contemporary Ukrainian artists of the Armenian origin.

The practical significance. The results of the study can be of interest to scholars and fine art experts. The author demonstrates the need for further studies of the activities of the Armenian Diaspora in the cultural life of independent Ukraine.

Keywords: *fine arts, cultural environment, Armenians, Ukraine, artists, contemporary art.*

Надійшла до редколегії 11.05.2017 р.